

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Academic Article

DOI: 10.14456/jdl.2023.43

พระพุทธรูปชีวินพระหัตถ์บนดอยจอมสัก เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า:

ประติมานวิทยาต่างมุมมอง

The Buddha Statue Pointing Finger on Chom Sak Hill, Kengtung City, Myanmar: Iconography from Different Perspectives

สุระ ปิริยะสงวนพงศ์*

Sura Piriysanguanpong *

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author*

ดร. สุระ ปิริยะสงวนพงศ์

นักวิชาการอิสระ

Dr. Sura Piriysanguanpong

Independent Scholar, Thailand

Email: sura.pir@gmail.com

คำสำคัญ:

พระพุทธรูป; ศิลปะพม่า; เชียงตุง

Keywords:

Buddha Image; Myanmar Art; Kengtung

Article history:

Received: 01/09/2023

Revised: 20/10/2023

Accepted: 25/10/2023

Available online: 28/10/2023

How to Cite:

Piriysanguanpong, S. (2023). The Buddha Statue Pointing Finger on Chom Sak Hill, Kengtung City, Myanmar: Iconography from Different Perspectives, Journal of Dhamma for Life, 29(4), 34-44

ABSTRACT

Myanmar or Burma, a nation where Theravada Buddhism holds a central place in its religious landscape, is a rich tapestry of diverse ethnic groups. Consequently, artistic expressions across different regions of the country exhibit distinctive styles that mirror the unique cultural and spiritual underpinnings of each locale. This academic article seeks to illuminate a specific instance of Buddha image creation in Burma during the 26th century. It centers on a standing Buddha image, with the right hand extended, pointing towards Chom Sak Hill in Kengtung City. While this Buddha statue has been crafted in recent decades, its origins can be traced back to ancient legends and beliefs deeply ingrained in Burmese culture. These connections often harken to the historical visit of the Lord Buddha to the city and his prophecies concerning the spread of Buddhism in these regions. In the contemporary context, this art form transcends the confines of mere religious beliefs, encompassing a broader spectrum of spiritual and cultural perspectives. It serves as a reflection of the evolving cultural and spiritual landscape of Burma, encapsulating a diverse range of iconographic interpretations.

บทคัดย่อ

เมียนมาร์หรือพม่าเป็นประเทศที่พุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นศูนย์กลางของจิตวิญญาณทางศาสนา และเป็นแหล่งรวมกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ด้วยเหตุนี้การแสดงออกทางศิลปะในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ จึงแสดงรูปแบบที่โดดเด่นอันสะท้อนถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละสถานที่ บทความวิชาการนี้มุ่งให้ความกระจ่างถึงตัวอย่างเฉพาะของการสร้างพระพุทธรูปในประเทศพม่าในช่วง ศตวรรษที่ 26 อันมีศูนย์กลางอยู่ที่พระพุทธรูปยืนแบบมือขวาชี้ไปทางขวาจอมสักในเมืองเชียงตุง แม้ว่า พระพุทธรูปองค์นี้จะถูกสร้างขึ้นในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา แต่ต้นกำเนิดของพระพุทธรูปสามารถสืบย้อนไปถึง ตำนานและความเชื่อโบราณที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมพม่า ความเชื่อมโยงเหล่านี้มักเชื่อมโยงกับการเสด็จเยือน เมืองนี้ในครั้งพุทธกาลและประกอบกับคำพยากรณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคเหล่านี้ ใน บริบทร่วมสมัยรูปแบบศิลปะนี้ก้าวข้ามขอบเขตของความเชื่อทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ครอบคลุมมุมมองทาง จิตวิญญาณและวัฒนธรรมที่กว้างขึ้น โดยทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่ กำลังพัฒนาของประเทศพม่า โดยสรุปการตีความเชิงสัญลักษณ์ที่หลากหลาย

บทนำ

ในศิลปะพม่าสมัยเอกราช (ตั้งแต่ พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา) มีการสร้างพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่ง นิยม เรียกกันว่า “ยัตต่อมฺพยา” (แปลว่าพระยืน) สร้างโดยรัฐบาลพม่าประดิษฐานที่ดอยจอมสัก เมืองเชียงตุง (ภาพที่ 1) มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปประทับยืนยกพระหัตถ์ขวาขึ้นชี้นิ้วพระหัตถ์ ส่วนพระหัตถ์ซ้ายทอดลงจับชายจีวร ซึ่งเป็น “มุทราเฉพาะ” ไม่ใช่มุทราโดยทั่วไปที่พบในศิลปะมณฑลพะโล่หรือแม้แต่หลังมณฑลพะโล่จึงเห็นได้ชัดว่ามี แรงบันดาลใจด้านรูปแบบจากพระพุทธรูปประทับยืนองค์ที่ประดิษฐานที่เขามณฑลพะโล่ซึ่งยกพระหัตถ์ขวาขึ้นชี้ นิ้วพระหัตถ์เพื่อแสดงพุทธพยากรณ์เมืองมณฑลพะโล่ (ภาพที่ 2)

กรณีพระพุทธรูปประทับยืนชี้นิ้วพระหัตถ์ที่ประดิษฐานที่ดอยจอมสัก จึงเป็นประเด็นที่ควรตรวจสอบว่า นอกจากได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบศิลปกรรมจากพระพุทธรูปองค์ที่เขามณฑลพะโล่แล้ว ยังได้รับอิทธิพลในเชิงประ ตีมานวิทยาที่สะท้อนแนวคิดเรื่องพุทธพยากรณ์เมืองด้วยหรือไม่ และด้วยยุคสมัยที่ต่างกันทำให้การตีความในเชิง ประติมานวิทยามีความแตกต่างกันหรือไม่

เมื่อตรวจสอบตำนานการสร้างเมืองเชียงตุงพบว่า เมืองนี้เป็นอีกเมืองหนึ่งมีตำนานการสร้างเมืองอิงกับ พุทธพยากรณ์ โดยระบุถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าพร้อมสาวกได้จาริกมาถึงหนองน้ำใหญ่เมืองจันทคาม (เชียง ตุง) แล้วทรงมีพุทธพยากรณ์ว่าต่อไปภายภาคหน้าจะมีราชบุตรของเจ้าฟ้าเมืองว่อง มาระบายน้ำในหนองนี้ออก จนกลับคืนเป็นบ้านเมืองและพุทธศาสนาจะได้ตั้งมั่นในเมืองนี้ (สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, 2541: 72)

เห็นได้ว่าตำนานพุทธพยากรณ์เมืองเชียงตุงมีการใช้ “โครงเรื่องหลักร่วมกัน” กับตำนานพุทธพยากรณ์เมืองอื่น ๆ แล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลงในเกิดความแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย (เช่น ฉาก บุคคลที่เกี่ยวข้อง และกิจกรรมที่เกิดขึ้น) (Stadtner, 2011: 73-77; Stadtner, 2011: 146-147) การใช้โครงเรื่องหลักร่วมกันในการแต่งตำนานเพื่ออธิบายความสำคัญของสถานที่ยังปรากฏในตำนานอื่นของพม่า ดังเช่น ตำนานขเวดากอง และตำนานขเวมอดอ(พระธาตุมูเตา) ที่มีโครงเรื่องหลักคือพ่อค้าสองพี่น้องได้รับพระเกศาธาตุกลับไปยังเมืองของตนและสร้างเจดีย์ไว้เป็นที่ประดิษฐาน โปรดดูตำนานขเวดากองใน ดังตัวอย่างได้แก่

ตำนานพระพุทธเจ้าเสด็จยังเมืองสุธรรมปุระ (คือ สุธรรมวดี หรือสะเทิม ในแดนมอญ) กล่าวถึงเนื้อหาส่วนนี้ว่า

"ฝ่ายพระผู้มีพระภาค เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ต่อมาในปีที่ 8 ได้เสด็จมาจากทางอากาศสู่เมืองสุธรรมปุระ รัฐรามัญ พร้อมด้วยพระภิกษุหลายร้อยองค์... ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแล้ว ประทับนั่งในรัตนมณฑป ทรงประทานอมตรสแก่ชาวเมืองทั้งหลายพร้อมด้วยพระราชา ทรงโปรดให้ตั้งมั่นอยู่ในสภาวะ 3 และศีล 5 ...ครั้นแล้ว พระองค์ประทานพระเกศาธาตุ 6 องค์ แก่ฤๅษี 6 ตน ซึ่งมาเฝ้าเพื่อให้เอาไปบูชา..." (พระปัญญาสาหมิ, 2506: 53-54)

ตำนานพระพุทธเจ้าเสด็จจัญญวดี (เมืองในแคว้นยะไข่หรืออารกัน) มีความบางตอนกล่าวถึงการเสด็จว่า

"พระโคตมะพร้อมด้วยพระอานนท์และพระอรหันต์อีก 500 องค์ เหาะทางอากาศสู่ยอดเขาศีลคีรี เมืองจัญญวดี มีเสด็จมาถึงทรงตรัสถึงสฤๅหรือเจดีย์ต่างๆที่ประดิษฐานพระอัฐิของพระองค์ในพระชาติก่อนๆ เมื่อพระเจ้าจันทสุริยะทรงทราบข่าวพระพุทธเจ้าเสด็จมาจึงเสด็จไปต้อนรับพร้อมพระนางจันทมาลา พระมเหสี เหล่านางในรวมทั้งคณะมนตรีอีกหลายร้อย พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปประทับ ณ ราชธานีจัญญวดีเป็นเวลา 7 วัน ก่อนเสด็จกลับทรงประทานอนุญาตให้สร้างรูปเคารพตามคำทูลขอของพระเจ้าจันทสุริยะ คือ พระมหามัณเฑียร และทรงประทานลมหายใจให้พระพุทธรูปองค์นี้จึงเกิดมีชีวิตขึ้นเสมือนตัวแทนพระพุทธองค์" (Thaw Kaung, 2001: 79)

ในตำนานพระพุทธเจ้าเสด็จและทรงมีพุทธพยากรณ์เมืองหงสาวดี กล่าวว่า

"ครั้งพระพุทธเจ้าพร้อมพระสาวกเหาะผ่านทะเลและมองเห็นสันทรายเล็กๆ มีหงส์ตัวผู้และตัวเมียเกาะพักอยู่ พระพุทธเจ้าจึงทรงพยากรณ์ว่าสันทราย

แห่งนั้นจะกลายเป็นมหานครที่มีความรุ่งเรืองนามว่าหงสาวดี” (Stadtner, 2011: 136-137)

อีกตำนานหนึ่งของเมืองหงสาวดี กล่าวว่า

“กะลาสีชาวอินเดียสังเกตเห็นหงส์สองตัวเกาะบนสันทรายนี้ จึงได้รายงานให้กษัตริย์แห่งวิชัยนครในอินเดียได้ทราบ นักปราชญ์ในราชสำนักจึงกราบทูลพระราชารื่องพุทธพยากรณ์ถึงเมืองที่จะรุ่งเรืองในกาลต่อมา” (Stadtner, 2011: 137)

ตำนานของเมืองในระยะก่อนพุทธศตวรรษที่ 25 นี้ ย่อมเป็นพื้นฐานแก่การจินตนาการเมืองระยะต่อมามีเมืองมณฑลและเมืองเชียงตุงด้วย เมื่อเปรียบเทียบกับ ตำนานพุทธพยากรณ์เมืองมณฑลพบได้ว่าโครงเรื่องหลักมีความคล้ายกัน โดยตำนานดังกล่าวระบุว่าพระพุทธเจ้ารวมทั้งพระอัครสาวกทั้งหลายพระองค์เคยเสด็จมาที่เขามณฑลนี้ ในครั้งที่พระพุทธเจ้าโคตมะได้เสด็จมานั้นทรงชี้ให้พระอานนท์ดูชัยภูมิเบื้องล่างแล้วแสดงพุทธพยากรณ์ถึงบริเวณดังกล่าวจะกลายเป็นมหานครที่รุ่งเรืองต่อไปในอนาคต ดังถ้อยความปรากฏในพระราชพงศาวดารพม่า สำนักพระนิพนธ์โดยกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ว่า

"เมื่อพระมหาพุทธเจ้าได้ข้ามแควเบญจพิริมาลงเผยพระสัพพัญญุตญาณทรงพยากรณ์เขามณฑลนี้ให้พระอานนท์พุทธอุปัฏฐากยามเสด็จพุทธดำเนินมาถึงเชิงเขามณฑลนี้นั้นว่า 'บรรพตนี้ครั้งพระพุทธกุลันโธมีนามปรากฏว่าชีณาสโวปุริม คลังพระพุทธโกนาคมะโนว่าอิระวาปุริม ครั้งพระพุทธกัสสะโปว่า ปะทะสะปุริม ต่อมาจึงปรากฏนามว่ามณฑลเคยเป็นที่อยู่ของเราในอดีตชาติ ครั้งเป็นพญาช้างเป็นพญาราชสีห์ เป็นพญาควา และเป็นนายพรานเป็นต้น ฐานที่นี้ตั้งอยู่ดังงาม ประกอบด้วยคุณสมบัติเป็นอเนกประการสมควรเป็นราชธานีของมหากษัตริย์ราชาธิราชในอนาคตกาล'" (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, 2550: 434-435)

ในกรณีนี้จึงไม่อาจระบุได้ชัดว่าตำนานพุทธพยากรณ์เมืองเชียงตุงมีพื้นฐานจากตำนานพุทธพยากรณ์เมืองมณฑล “โดยตรง” หรือไม่ แต่ถึงกระนั้นการปรากฏรูปแบบศิลปกรรมอย่างศิลปะมณฑล เช่น มีกรอบพระพักตร์ จีวรพยายามแสดงริ้วเลียนแบบธรรมชาติ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปประทับยืนขึ้นนี้ พระหัตถ์ที่ดอยจอมสักเมืองเชียงตุงได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบศิลปกรรมจากพระพุทธรูปองค์ที่ประดิษฐาน ณ ดอยมณฑลอย่างแน่ชัด

ข้อควรพิจารณาประการต่อมาคือการสร้างพระพุทธรูปขึ้นใหม่ที่เชียงตุง เป็นการสร้างโดยรัฐบาลพม่า ซึ่งเป็น “คนนอก” ทั้งในแง่ของนอกพื้นที่และนอกวัฒนธรรม ดังนั้นมุมมองต่อการสร้างพระพุทธรูปดังกล่าวของผู้สร้างกับ “คนใน” พื้นที่จึงอาจมีความแตกต่างกัน

หากพิจารณาในมุมมองผู้สร้างซึ่งหมายถึงรัฐบาลพม่า อาจเป็นไปได้ว่าต้องการสร้างประติมากรรมที่สะท้อนตำนานของท้องถิ่นในเรื่องพุทธพยากรณ์เมืองดังที่นำเสนอไว้ข้างต้น หรืออาจมีนัยแฝงทางการเมืองการปกครอง คืออาจเป็นการสร้างสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา “แบบพม่า” ซึ่งนอกจากกรณีพระพุทธรูปองค์นี้แล้ว รัฐบาลพม่ายังจำลองเจดีย์ชเวดากองไว้ที่เมืองเชียงตุงด้วย (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2560: 160)

แต่หากพิจารณาในมุมมองคนในท้องถิ่นมักพบทัศนคติต่อพระพุทธรูปองค์นี้ในทางลบ เช่น

“รู้สึกหวาดระแวงต่อท่าทีและการกระทำของรัฐบาลพม่าในกรณีดังกล่าว, และเห็นว่า พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวเป็นของ ‘พม่า’ มากกว่าจะเป็นสมบัติส่วนกลางของศาสนา, โดยบ้างก็ตีความว่าพระเจ้าย่น ‘ขึ้นนิว’ เพื่อสั่งสอนประชาชนชาวเชียงตุงให้ต้องอยู่ในโอวาทของรัฐบาลทหารพม่าซึ่งเป็นผู้ที่สร้างพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นมา, หรือบางก็เชื่อว่าจะมีการฝังอาวุธลับบางอย่างไว้ในพระพุทธรูปด้วยเพื่อจะสะกดชาวเชียงตุงไม่ให้คิดกระด้างกระเดื่องหรือมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปข้างหน้า” (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2560: 162)

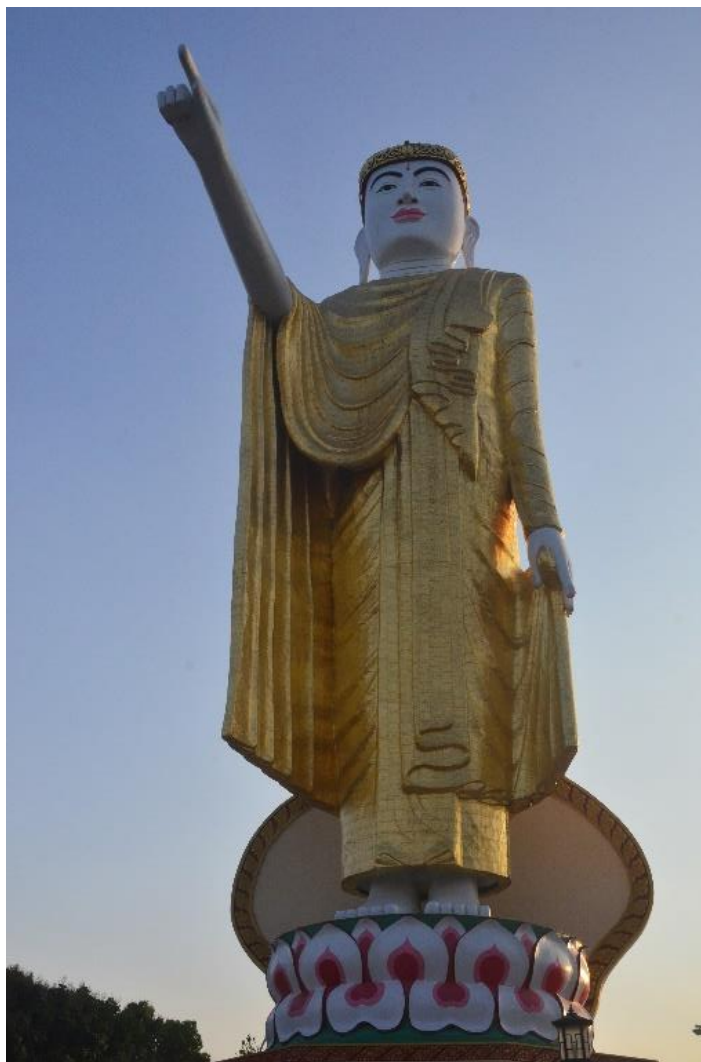
นอกจากนี้ ในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวไทย ยังมีความแตกต่างไปจากทั้ง 2 มุมมองข้างต้น คือ มองว่าการขึ้นนิวของพระพุทธรูปองค์นี้เป็นการให้พร จึงนิยมถ่ายภาพกับพระพุทธรูปองค์นี้ให้มุกกล้องดูคล้ายพระพุทธรูปขึ้นนิวจรดศีรษะของผู้สักการะ (Petcharat Lovichakorntikul, 2017) (ภาพที่ 3)

กรณี มุมมองของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อพระพุทธรูปขึ้นนิวที่เชียงตุง เห็นได้ว่าคล้ายกับกรณี “โพโพจินต” ซึ่งเป็นประติมากรรมที่นักท่องเที่ยวไทยนิยมสักการะขอพรโดยนำศีรษะไปสัมผัสสลายนิวของโพโพจินตเช่นกัน ทั้งนี้ ความเชื่อดังกล่าวเกิดจากความไม่เข้าใจประติมานวิทยาของโพโพจินตพม่าด้วย เพราะแต่เดิมเดิมโพโพจินตคล้ายกับผีที่เป็นเสี้ยววัดของทางภาคเหนือของไทย คือเป็นวิญญาณที่ปกป้องสถานที่สำคัญทางศาสนาหมู่บ้าน ชุมชน เรื่อยไปถึงไร่นา สถานที่เหล่านี้ต่างก็สามารถตั้งศาลโพโพจิได้ (สิทธิพร เนตรนิม, 2559) โดยโพโพจิข้างต้นเป็นประติมากรรมชายแก่ ถือไม้เท้าเพื่อสื่อความหมายถึงการเป็นวิญญาณเก่าแก่และใจดีมีเมตตา (Mandy Sadan, 2005: 98) แต่โพโพจิที่ “ขึ้นนิว” คือโพโพจิที่เผ่าเจดีย์โบตองและเจดีย์สุเลเพื่อบอกทางแก่ตปุสสะและภคินีที่ถามหาทางไปเนินเขาสิงคุตระเพื่อสร้างเจดีย์ประดิษฐานพระเกศาธาตุ ตำนานดังกล่าวของพมานี้เชื่อมโยงพุทธประวัติตอนราชาชาตเข้ากับตำนานชเวดากอง โดยอ้างถึงเมืองอุกกละในพุทธประวัติ (ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะถือกันว่าเป็นเมืองหนึ่งในแคว้นโอริสสา ประเทศอินเดีย) ว่าคือเมืองย่างกุ้ง ตำนานชเวดากองนี้ปรากฏในศิลาจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ (ครองราชย์ พ.ศ.2015-2035) ถูกขุดพบบริเวณใกล้กับ

เจดีย์ชเวดากองโดย Emil Forchhammer โบราณคดีชาวเยอรมัน (Stadtner, 2011: 146; Moore, 1999: 142)

จากรายละเอียดข้างต้นจึงเห็นได้ว่าการกำหนดความหมายเชิงประติมานวิทยาของพระพุทธรูปชีนัวที่เมืองเชียงตุงซึ่งเป็นศิลปะพม่าสมัยเอกราช นอกจากอาจสัมพันธ์กับคติพุทธพยากรณ์เมืองแล้ว ยังอาจเกี่ยวข้องกับคติอื่นๆ ที่หลากหลายตามแต่มุมมองหรือความเข้าใจของผู้คนในยุคสมัยที่ต่างกัน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นมุมมองที่แตกต่างกันอย่างมาจนน่าจะเป็นปัญหาในการอธิบายหรือ “ส่งต่อ” ความเชื่อให้กับผู้คนทั้งในและนอกท้องถิ่น

ปัญหาดังกล่าวนี้น่าจะมีส่วนทำให้พระพุทธรูปประทับยืนชีนัวเป็นรูปแบบศิลปะที่ไม่ได้รับความนิยมสร้างไว้ที่เมืองอื่นๆ แม้ว่าองค์ต้นแบบที่มีลักษณะจะเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่มีพุทธลักษณะงดงามและเป็นที่รู้จักโดยแพร่หลายก็ตาม

ภาพที่ 1 พระพุทธรูปประทับยืนชีนัวพระหัตถ์บนดอยจอมสัก เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า
ที่มาภาพ ศ.ดร.เชษฐ ติงสฤษดิ์ (ภาพถ่าย)

ภาพที่ 2 พระพุทธรูปประทับยืนชินีวพระหัตถ์บนคอดยมันทะเลย์เมืองมันทะเลย์ประเทศพม่า
ที่มาภาพ ศ.ดร.เชษฐ ติงสัจจุลี (ภาพถ่าย)

ภาพที่ 3 นักท่องเที่ยวชาวไทยกำลังขอพรจากพระพุทธรูปชีวินที่เชียงตุง
ที่มาภาพ <https://th.readme.me/p/5264>

ภาพที่ 4 สุลเลโพโพจันต์ หรือโพโพจีประจำเจดีย์สุเลชี้ทางไปยังเนินเขาสิงกุตตระซึ่งต่อมากลายเป็นที่ตั้งของ
เจดีย์ชเวดากอง
ที่มาภาพ ศ.ดร.เชษฐ ติงสัญชลี (ภาพถ่าย)

สรุป

ความสำคัญทางศิลปกรรมและปฏิมานวิทยาในบทความนี้คือการอธิบายถึงความแตกต่างในมุมมองของผู้คนต่อพระพุทธรูปชื่อนี้ที่เชียงตุง ซึ่งในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวไทยเกี่ยวกับพระพุทธรูปชื่อนี้ที่เชียงตุงเห็นว่า มีความแตกต่างจากมุมมองของรัฐบาลพม่าและคนในท้องถิ่นเมืองมัณฑะเลย์ ดังนั้นมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเข้าใจและให้ความหมายของพระพุทธรูปนี้คือ การให้พร และมักถ่ายภาพเป็นการลอกเลียนพระพุทธรูปชื่อนี้ให้คล้ายกับการสักการะโพโพจีที่ได้รับความนิยมในวัดไทย โดยนำศีรษะไปสัมผัสปลายนิ้วของโพโพจี เป็นการสักการะที่มีความเชื่อด้วยความเข้าใจของพระพุทธรูปแต่ยังไม่เข้าใจประติมานวิทยาของพระพุทธรูปนี้ในพม่า นอกจากนี้ มุมมองนี้ยังเทียบการสักการะกับโพโพจี ที่เป็นประติมากรรมที่นักท่องเที่ยวไทยนิยมทำ โพโพจินั้นมักถือไม้เท้าเพื่อสื่อความหมายของการเป็นวิญญูณเก่าแก่และใจดีมีเมตตา แต่โพโพจีที่ "ชื่อนี้" คือโพโพจีที่มีหน้าที่เฝ้าเจดีย์และเจดีย์สุเลเพื่อบอกทางแก่ผู้ที่มาถามหาทางไปเนินเขาสิงคุตระ ตัวอักษรแปลงเป็นภาษาไทยว่า "โพโพจินต" ตามสัมผัสของมือ เนื่องจากความเชื่อที่มาจากความไม่เข้าใจประติมานวิทยาของพระพุทธรูปในพม่าร่วมกัน มุมมองนี้เพิ่มเติมถึงความซับซ้อนและหลากหลายของวิวัฒนาการของประติมากรรมและความเชื่อ ซึ่งอาจทำให้การอธิบายหรือการสื่อสารความเชื่อให้กับผู้คนที่มีความเชื่อและมุมมองที่แตกต่างกันต้องระวังและพิจารณาอย่างรอบคอบเมื่อสื่อสารเกี่ยวกับความซับซ้อนของความเชื่อและประติมากรรมในวัฒนธรรมต่าง ๆ ในทุกกรณีนี้ความแตกต่างในมุมมองของคนที่มาจากวัฒนธรรมและวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่น่าสนใจและจะสามารถแสดงถึงความหลากหลายและความเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมและความเชื่อของมนุษยชาติในทุกยุคทุกสมัย

บรรณานุกรม

- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. (2550). พระราชพงศาวดารพม่า. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- พระปัญญาสามิ. (2506). ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- สิทธิพร เนตรนิยม. (2559). นักปฏิบัติการวิจัย สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล, ให้ทัศนะแก่ผู้เขียนเมื่อ 29 กุมภาพันธ์ 2559. (สัมภาษณ์).
- สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. (2541). เขมรรัฐนครเชียงตุง. เชียงใหม่: วัดท่ากระดาศ.
- เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2560). รัฐฉาน(เมืองไต): พลวัตชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคมการเมืองร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Stadtner, D. M. (2011). *Sacred sites of Burma*. Bangkok: River Books.
- Elizabeth H. Moore, et al. (1999). *Shwedagon: golden pagoda of Myanmar*. Bangkok: River Books.
- Forchhammer, E. (1892). *Report on the Antiquities of Arakan*. Yangon: Govt. Print.

-
- Mandy Sadan. (2005). Respected Grandfather, Bless This Nissan: Benevolent and Politically Neutral Bo Bo Gyi, **Burma at the turn of the twenty-first century**, edited by Monique Skidmore, (Honolulu: University of Hawaii Press).
- Petcharat Lovichakorntikul. (2017). Spiritual Development: The Practical Buddhism in Kengtung, *Journal of International Buddhist Studies* Buddhist Research Institute, MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity, 8(1), 131.
- Thaw Kaung. (2001). The Mahamuni **Cultural Classics**. Yangon: Universities Press.